

Biće i jedinstvo Boga.

(Po knjizi «Dužnosti srca»)

Napisao kot. rabin **Dr. Izrael Kohn**, Koprivnica.

Rabi Bahja ibn Pakuda živio je u Hispaniji u XI. stoljeću i na početku XII. stoljeća. On je napisao popularno-filozofsku knjigu «o dužnostima srca» u arapskom jeziku, koju je Juda ibn Tibon preveo na hebrejski jezik. Hebrejski tekst opet su preveli na njemački Emanuel Baumgarten i M. E. Stern, Wien 1856.

Ova knjiga bila je kroz stoljeća najpopularnija-filozofska u židovskim i nežidovskim krugovima. Pitamo li se za uzrok zašto su učenjaci prigrllili to djelo proučavali ga i komentirali? Odgovor mora da glasi: Rabi Bahja je prvi židovski filozof, koji kaže: Spoznaja treba da ide prije vjere. Dok su skolastici XI. stoljeća naglašavali svoje stanovište prema vjeri riječima: «Non quero intellegere, ut credam, sed credo ut intelligam»*) (ne tražim spoznati zato, da vjerujem, nego vjerujem zato da spoznam), naš židovski filozof kaže: Zakoni čudorednosti istine i pouke, koje nama nalaže vjera, treba da se istodobno slažu i sa zdravim razumom**). Istina je, da je i prije bilo židovskih filozofa, koji su nastojali, da daju židovskoj vjeri i etici logički temelj, tako n. p. Filo Aleksandrinac (30 pr. Kr. do 50. posl. Kr.) i Saadja ben Josip (892—942) (Emunot ve-Deot) i dr.; ali Rabi Bahja je prvi, koji nama dosta jasno kaže:***) שהשיב אל דעתך ותשמש בשכלך . . . ותחקור עליו בשכלך ותבונתך עד שיתברר לך האמת וידחה השקר . . . וישקול דעתך. Budući da zdrav razum rijetko je izvrnut zabludi, zato treba da on bude temelj prave spoznaje Boga. Zato je naša dužnost «tražiti i ispitivati zdravim razumom filozofske uzroke onih zakona i obredaba, koje sadržava tora i tradicija, tako da možemo istinu od neistine razlikovati, istinu zadržati a neistinu odstraniti», kako već nama i sveto pismo kaže: יודעת היום והשבות . . . «Poznaj to dakle danas i predoči si u srcu svojem da je Gospod Bog na nebu i na zemlji». U tom smislu treba da razumijemo i riječi prvoga proroka (Mojsije), koji u svojem najvišem vjerskom zakonu «שמע ישראל» hoće kazati, da je najvažniji temelj naše vjere istraživati i razmišljati o jedinstvu Boga, da ga iskreno i jedinstvom srca priznamo****) «שמע ישראל» ne treba

*) Anselmo Canterburyjski (1053—1109).

**) Bahja strana 12—13 ed. Stern.

***) Bahja str. 14. ed. Stern. uvod i str. 11.

****) strana 31. I. pog. ed. Stern i str. 7. uvod.

tumačiti u običnom smislu riječi «čuj Izraelu» već razumi Izraelu, spoznaj i shvaćaj da ima Boga, koji je jedan jedini, onda ćeš doći i do prave ljubavi Boga.

Postupak, na koji možemo istinu ustvrditi, je slijedeći: *) Pitamo a) Ima li Boga? A čim nam uspije da dokažemo izraživanjem biće Boga, treba da ispitamo, imade li samo jednoga ili više bogova? b) Čim dolazimo do zaključka, da ima samo jednog jedinog Boga, onda možemo razmišljati o tome, što to uopće znači upoznati jedinstvo Boga, iz kojeg opet dolazimo do jedinstva čovjeka i jedinstva srca.

Pretpostavke, s kojima se može dokazati da svijet ima stvoritelja, su trojake**). 1. Nikakva stvar nije u stanju, da sama sebe stvori. 2. Svi prvi počeci moraju imati prema broju jedan prapočetak; to hoće da kaže: mora da bude jedna prastvar, koja je uvijek bez promjene i bivanja, bez prestanka i postanja uvijek jednaka. 3. Sve što je sastavljeno mora da bude i stvoreno. Čim upotrebimo ove tri pretpostavke, dolazimo do slijedećeg zaključka: Ad a: Sve bivanje što u istinu postoji, moguće je samo onda, ako ima neki princip bivanja. Taj princip bivanja mora da bude samo čisti čin, apsolutni svijesni duh. Nemoguće je, da nastaje ono, što u istinu postoji, a najmanje se može o božanstvu govoriti, da je nastalo; jer bi moralo postati ili od nečega sličnoga ili od nečega nesličnoga. U prvom bi se slučaju moglo reći s istim pravom, da je ono slično nastalo od božanstva. U drugom pak slučaju nastalo bi božanstvo iz nečega što mu nije slično, dakle iz nečega što nije božanstvo — a to je gotovo nemoguće da nešto što jest, nastaje od nečega što nije***). Ovakvim umovanjem daje nama Rabi Bahja kozmološki dokaz za biće Boga kad veli, da pored bića koji mogu ili ne mogu eksistirati, mora biti biće, koje nužno eksistira, a to mu dostaje da a priore spozna bitak Boga. Ad b: Odatle sada izvodi dalje: Budući da je ta nužna supstancija, koja se zove Bog, dovoljan razlog svih pojedinosti, to ima samo jedan Bog. Isto tako treba uzeti, da je ovaj jedini nužno postojeći Bog izvan kojega ništa ne postoji neovisno od njega bez granica i da ima toliko zazbiljnosti koliko je najviše moguće. Tu je uključen ontološki dokaz, koji se osniva na pretpostavci, da mora biti biće, koje posjeduje punoću bića. Ad c: K tome pridolazi još i fizičko-teološki dokaz, koji iz savršenosti svijeta zaključuje na biće savršene umnosti, koja je sve to uredila.

Kao graditelj što određuje svakome radniku svoju zadaću, te se posebna djelovanja njihova skladno slažu u cilju, tako je i Bog vladar udesio svemir kao slobodnu državu, gdje se bića radeći prema svojim zakonima sastavljaju u skladnu cjelinu.

*) str. 39. pag. 4.

**) str. 39—42 pag. 5.

***) Na sličan način dokazuje već Ksenofon (576—480) da ima boga. Vidi Windelband (Gesch. der alten Phil. str. 34 i Gomperz I. 134.

«והאדם כבעל הבית החשתמש בכל אשר בו» A čovjek kao gospodar ove kuće (prirode), koji sve što je u njoj za svoje svrhe upotrebljava, biljke i životinje za hranu, sunce za svjetlo i. t. d. *) Opažanje pak ljepote i savršene urednosti u svijetu utvrđuje još više vjerovanje u postojanje Boga, koji je sve divno uredio božanskom mudrošću i da je on prvi i glavni uzrok svega**. ובאשר ... תעמיד על המעשה הזאת מן היחיד ... A kad se svojim razumom i umnim znanjem dovineš do toga stepena spoznaje jedinstva (boga) posveti jedinu dušu svoju uzvišenom stvoritelju, nastoj da shvatiš njegovo biće potpunom spoznajom njegove mudrošću, jakosti, milosrđa i potpune providnosti prema stvorenjima svojima; da se i ti njemu prilagodiš time, što vršiš njegovu volju.

Onda pripadaš među one, koji traže Boga, i dobit ćeš od njega pomoć i silu, da ga shvatiš i pravo razumiješ bivstvo njegovo.***) To je ukratko izvadak I. poglavlja knjige «Hobab Halbabot». U slijedećim 9 poglavljima Rabi Bahja tek raspravlja u filozofsko-teološkom duhu o pojedinim «dužnostima srca».

Ali nije zadaća ovih redaka da govorim o sistemu i teodociji Rabi Bahje, već samo da upozorim cjenjene čitaoce na ovu starodrevnu teol.-filozofsku knjigu, o kojoj jedan židovski filozof našega doba piše:****) «Wenn Bachjas ‚Herzensepflichten‘ keinen anderen Begriff entdeckt hätten, als den sie in der Einheit des Herzens, in der Einheit der Handlung und in der Einheit der Gottesverehrung (יחוד העבודה) zum Ausdruck gebracht haben, so wäre ihr Wert schon dadurch sehr beträchtlich; und das die jüdische Erbauung dieses Buch zum allgemeinen Schatzkästlein der Andacht die Jahrhunderte hindurch festhalten konnte, das ist ein sehr bemerkenswertes Zeichen für ihre Kraft und Klarheit ihrer Innerlichkeit und Wahrhaftigkeit.»

Talmudske izreke.

Neka je oholost daleko od onih, koji uče, jer ona će im smetati u pribavljanju znanja.

*

Kao što voda pri toku izbegava visinu i u nizinu se sliva, tako je i Tora samo kod onog stalna, koji je skroman.

*

Oholost je svedočanstvo umnog siromaštva.

*) približuje se shvaćanju Seneke (4–65) «De beneficiis IV. 7. I. sporedi B. Spinoza (1632–1677) «De divisione naturae» II. str. 29.

**) str. 43–80 ed. Stern.

***) str. 80, pag. IX. ed. Stern.

****) Hermann Cohens «Jüdische Schriften» I. str. 291.